

REVISTA DE DIVULGACIÓN DA CULTURA
MARÍTIMA E FLUVIAL - BUEU 2015 - Nº 9

O S G a L O S

O peso da existencia

Xaime Toxo

Diría que era un día frío. O normal sería que o vento entrase do norte, como moitos dos días no inverno. Aínda andaba de pantalón curto e na casa peiteábanme con raia no lado esquerdo. Calzaba unhas botas de cordóns e sola de goma, con calcetíns escuros e camisa de cadros debaixo do xerse en pico. Mamá cada mañá púñanos camisetas de asas e unhas pingas de colonia no pelo.

Corriamos pola praia zafando da acometida das ondas e apañando longueiróns; xogabamos as bólas e ao fútbol no recheo diante da de Attilio. Unha permanente mancha escura de lama nos xeonllos era a marca do moito que nos gustaba meter as bolas no buraco ou acertarlle ás que poñíamos no cadrado. En casa fregaba neles co estropallo e unha pastilla de xabón grande de lavar a roupa no lavadoiro do alpendre. Había unha fonte dun cano no eirado de Pescadoira, debaixo do chorro deixaban as tinas de latón con toros de bacallao a desalgar. Cando andabamos apurados, que era case sempre, clareabamos os xeonllos na tina, no fondo amoreábase a terra entre os toros esbrancuxados do peixe. Os berros de Ana esbardallando contra quen fixera aquilo escoitábanse por todo o eirado e os recheos; ás veces

varias mulleres contaxiábanse e berraban xuntas á vez. Era a escenografía daqueles anos tráxicos que funcionaban a base de berros, ordes e silencios, unha vez que desaparecera, os máis pequenos xa non o recordabamos, o volume normal que permitía o diálogo como forma superior de comunicación.

Ensimesmados en acertarlle a algunha das bólas do cadrado nin sequera levantabamos a vista do chan. As bólas de pandar puñámolas nos vértices da figura xeométrica inscrita na terra. Mercabá-molas no bazar de Hermelo, de barro pintado con fermosas cores de tinxes toscanos, cores de crepúsculos apagados. As de tirar, de aceiro, conseguíamolas dos rodamentos dos motores, e posuían o brillo aceirado da fereza. As mais delicadas, cun toque de fantasía cromática no interior, eran as de cristal. No chanzo máis baixo figuraban as de vidro basto, dunha rugosidade turbia e verdella, que conseguíamos rompendo as botellas de gasosa.

A noite anterior o vento virara de sur a nordés, a terra aínda estaba húmida do que chovera. O mozo traxado que baixou dun autobús de La Unión, o

que facía a liña Pontevedra - Cangas, na parada das Means, descendeu pola costa de Palmeiro, detívose onda nós e preguntou, cunha mineral fonética estranxeira, se sabíamos onde se collía o barco para a illa. Olleino. Nunca mirara un home coma aquel. Pareceume a representación do xigante dun conto.

A mediados dos sesenta do século pasado, o número de personaxes extravagantes que estabamos acostumados a presenciar en Bueu era moi reducido. O máis estrambótico que vira aos meus oito ou nove anos de idade fora a Juanito Santos, un bandallo ilustrado que aboiaba pola praza sentenciando en latín e comendo peixe cru sobre unha barra de pan, cuberto por loureiros e ramallos de xestas. Ou ao señor de Tirán, José María Castroviejo, con adobíos de gentleman, mexando contra as árbores da alameda mentres un corvo que levaba no ombreiro peteiráballe na orela. Sen embargo, naquel mozo había algo que transcendía as excentricidades locais, que como moito provocaban a sorpresa da admiración ou a burla, e concedíalle a categoría superior da estrañeza. Porque a procedencia daquel home, sen dúbida, era para nós remota e descoñecida: un estranxeiro. Falo dun tempo no que desprazarse a Pontevedra dende Bueu só se facía por motivos imprescindibles. Tan rubio, alto e branquísimo de pel. Vestía un traxe escuro con camisa gris, poder ser que levase garavata granate, non lembro ben

o detalle; iso si, na man cargaba cunha maleta ou unha bolsa de viaxe.

Erguinme e pregunteille curioso de onde viña. Retrucou que do norte. É posible que engadise: “de Europa”, mais esa segunda parte, ou ben non lle prestei atención ou non me interesaba oíla, porque para min non había mais norte que o vento; e a resposta pareceume tan acaída que me convencín de que aquel home, aínda que o vira baixar do coche de liña, viñera voando. De feito, din voltas ao seu redor para acreditar onde tiña agachadas as ás; decepcionoume comprobar que a primeira teoría que elaboraba na vida sobre o fantástico, non se axustaba á realidade. Fíxenlle un aceno e botámonos a camiñar por diante das conserveiras, da escola de Pirigallo, dos recheos, deica o noso destino: o dique onde atracaba o Azor, o nome do único barco que durante anos realizou as travesías que unían o peirao do Curro de Ons co peirao de Bueu.

Coido que durante o traxecto non volvemos falar. Cumpríamos coa lei que establecía que só te podías comunicar a berros ou co silencio.

Botadura do "Azor"

Eliximos un silencio de frío e vento. Sinaleille o barco atracado, baixou a modo as escadas cubertas de verdello e embarcou, buscando axeito na popa. Nós mantivémonos axexando, apoiados nunha das varandas de metal, os brazos cruzados sobre o tubo, a cabeza reclinada nos brazos. Mediamos o peso da existencia dese día. O día que Steffan Morling, acabado de chegar a Bueu, se cruzou cuns meniños que xogaban as bólas e deixoulles o recordo excepcional do inesquecible.

O peso da existencia é darlle alento ás palabras coas que lembramos, é fundir a brasa do esquecemento ata que adquire o relevo do estigma, a penumbra do lume, o arrecendo da luz que esmorece e mantén os contornos do esencial, ou sexa, de nós e do que nos asombrou ou estarreceu.

A imaxe da persoa que fía o argumento das historias, a que lembra e narra é subxugante, está dentro e fóra ao mesmo tempo, é actor e estatua, protagonista e apuntador á vez. Intuímos cando

falamos dende a memoria que o esencial somos todos, cada un de nosoutros pisando as rúas, explorando a codia da realidade, percorrendo canellóns escuros, ulindo os ramallos das flores ou a pel que temos máis próxima. Esculcamos detidamente a natureza, tan chea de matices que transcende as cualidades dos adxectivos. Que observamos que antes non o fixeran outros ollos? Non é outra cousa que a creación da palabra que renace con sensacións e recordos únicos, os que posuímos cada un de nós e nos identifican.

Paseamos arredor das palabras, da palabra Bueu, por exemplo, coma se fosen o noso labirinto de segredos, o cofre do tesouro, o sendeiro íntimo dos pasos perdidos, as ondas da maré que nos imantaron para sempre nos rumbos ingrátidos das cartografías imaxinadas, baixo o sol que mandou sobre unha infancia que nos parece doutra vida, inmunizándonos de calquera resentimento. Aí está a materia tan humana do latexo vital.

A luz que a escuras asoma pola regaña debaixo da porta do cuarto de durmir, cando somos aínda nenos asustados, é a mesma que no solpor do horizonte pon fin ao día e dá entrada á noite. O peso da existencia mantén vivo o que xa se extinguiu.

Os contornos da miña nenez son ilimitados pola banda do mar e acoutados, pola banda de terra, a un universo de dous recheos, unha praia, un peneiro, dúas fábricas de conservas e un mundo urbano construído e habitado que comezaba no bazar de Hermelo, na costa de Pescadoira, e remataba na de Campañó, no ramal de Soliño. Nesta altura,

cando xa pasaron unha enchente de anos, podería aínda recitar os nomes das familias que vivían en cada unha das casas. A nosa primeira xeografía humana, a que nos toca por azar, adoita deixar unha pegada inesquecible, porque estamos inevitablemente constituídos de recordos. E os

primeiros son a base dun ADN que non deixa de medrar e modificarse ata que desaparecemos.

O local é un universal con paredes, afirma Miguel Torga derrubando calquera prexuízo étnico ou territorial. Mais quérome deter nas tres tendas tabernas dese universo: a de Pepita, a de Tiritas e a da Sra. Dolores. Viveiros todas elas do que se necesitaba saber e de imaxes que hoxe só poderíamos considerar pezas de museo: un conglomerao de tambores de peixe en salmoira, saquetas de cereais, caixóns de madeira que agochaban as especias en mobles que cubrían as paredes, pipotes que envellecían na sombra do barolo e balanzas de prato cadrado ou redondo e agulla bailarina.

Nun mundo onde todo se pesaba aqueles aparellos de medir, construídos en Badalona ou en Hamburgo, tiñan a relevancia esencial do incuestionable. "Ponme cen gramos de existencia para acompañar o polo", e todos os presentes sabían que viñas a mercar arroz; "cincuenta gramos para adojar o leite", e a Sra. Dolores espantaba a gata adurmiñada sobre a saqueta, botaba man do cullerón e cargaba unha cantidade de azucre que despois depositaba sobre o papel de farrapo que descansaba no prato da balanza, encartábo e entregábacho. "Fita, ponme unha chiquita de exis-

tencia acompañada dun xurelo afumado", pedí-anlle Dopazo ou Chiño do Patrón, dando por sabido que o xurelo precisaba de pan. E aquela existencia de viño, máis peixe, máis pan, convertíase nun convite de palabras, unha festa de comentarios, rexoubas, risos e ruxerruxes que daban orixe aos capítulos

no libro da comunidade. A casa máis señorial de Pescadoira, case palaciana, era a de Silveiras, propiedade de dúas irmás Barreras que vivían en Vigo e que todos coñeciamos como: "as señoritas de Silveiras". Chegaban de veraneo nun Bentley conducido por un chofer de uniforme. Nós que xogabamos no recheo que había diante daquela casa, un recheo varrido pola marusía do ano sesenta e catro, o estrondo do derrube resoa na noite da infancia, observabamos entalados a manobra de arribada. Viamos ao uniformado de gris con botas e pucha de coiro baixar do auto, abrir as dúas follas do portalón e arrancar lentamente ata desaparecer nun xardín que só podíamos intuír.

Unha escena digna dun serial inglés. Un día, unha das criadas que as acompañaban, chamou por nós que envolviamos as buxainas no cordel do palangre, pasounos á cociña e anotounos nun papel: cen gramos de café, trescentos de azucre e medio de fariña. Pedíunos que lle fósemos mercar aquilo, porque ela, ao coidado dunha das señoritas enfermas non podía abandonar a casa. Non dixo cen gramos, trescentos, medio quilo de existencia, pero a min a excepcionalidade do acontecemento valeume por tal. Fomos correndo deica a de Dona Pepita, pedimos o encargo e regresamos sen alento. Regalounos a peseta que sobrara.

Nun Bueu de urbanismo devastado durante toda a década dos anos oitenta e noventa pola desidia e o desinterese nos códigos profundos da memoria, a mansión de Silveiras sobrevive unha existencia mancada: fáltanlle as vivendas laterais que se utilizaban como casas dos caseiros. Unha delas

foi ocupada nos anos trinta polo senlleiro debuxante Federico Ribas e a súa muller, a francesa Giorgina, o tempo que traballou para a fabrica de Massó como publicista e deseñador da marca de conservas. Nesa época, Ribas fixo un debuxo: o San Virelas, santo da sorte na baralla, que durante anos presidiu o salón do Casino e despois do Club Náutico de Bueu; un debuxo que hoxe está depositado no Museo Massó de Bueu. Un peso da existencia dos nosos días sería que se xestionase unha mostra expositiva dese debuxo acompañado doutros debuxos de Federico e do caderno mariñeiro de Maruja Mallo, realizados na praia de Beluso e nunca expostos en Bueu. O marco coido que debería ser un Congreso Exposición, coordinado polo Museo co apoio do Concello, sobre o grupo de artistas e escritores que coincidiron en Bueu na década dos anos trinta. Isto permitiranos coñecer e admirar a obra destas persoas como unha parte máis da memoria que nos constrúe como lugar.

